

Салун М.М., Іпполітова І. Я.

Ефективність підприємницької діяльності в сфері сільського господарства України

В умовах формування соціальної ринкової економіки в Україні розвиток підприємництва є одним із найважливіших чинників соціально-економічного зростання, справжньою рушійною силою економіки. Активний розвиток підприємництва сприяє залученню до підприємницької діяльності більшої кількості здібних, комунікабельних людей, кращому використанню матеріальних, фінансових, інформаційних, трудових ресурсів, сприяє інтенсивному розвитку підприємств, зростанню добробуту населення.

Місією сучасних українських аграрних підприємств є задоволення не тільки економічних, але й соціальних інтересів суспільства. Пріоритетність розвитку агробізнесу та соціального розвитку сільських районів обумовлюється винятковою значущістю виробляємої продукції, потребою відродження селянства. Проведення комплексного дослідження функціонування суб'єктів підприємницької діяльності агробізнесу України дозволить, на основі кількісних і якісних фінансово-економічних показників, оцінити перспективи розвитку та сформуванню систему дієвих управлінських рішень щодо розвитку підприємницької активності сільських районів. Для виявлення основних тенденцій розвитку агробізнесу в Україні, для формування та обґрунтування пропозицій щодо інтенсивного розвитку аграрних підприємств доцільно проводити аналіз ефективності результатів діяльності великих, середніх, малих та мікропідприємницьких структур за видом економічної діяльності «Сільське господарство».

На початок 2018 р. в сільському господарстві України налічувалось 18 суб'єктів великого підприємництва, 2391 суб'єктів середнього підприємництва з яких 2383 у формі підприємств та 8 – у формі фізичних осіб-підприємців, 74184 суб'єктів малого підприємництва з яких 92,76% складають мікропідприємства. Слід зазначити, що кількість великих підприємств впродовж останніх трьох років значно зменшилась: з 29 одиниць у 2015 році, до 18 – у 2017 році (табл. 1), однак, за аналізований період чисельність суб'єктів великого підприємництва зростала темпом + 4,76% щорічно.

Таблиця 1

Кількість підприємств та фізичних осіб-підприємців за їх розмірами в сільському господарстві України

Роки	Суб'єкти великого підприємництва		Суб'єкти середнього підприємництва			Суб'єкти малого підприємництва			З них суб'єкти мікропідприємництва		
	усього	підприємства	усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
				підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці
2011	16	16	3282	3274	7	58190	38387	19804	52654	33081	19573
2012	26	26	3158	3143	15	65313	44487	20826	59671	39103	20568
2013	27	27	2926	2915	11	68105	46906	21199	62419	41495	20924
2014	28	28	2876	2595	281	72756	43389	29367	66258	38430	27828
2015	29	29	2535	2533	2	76720	44182	32538	71649	39237	32412
2016	20	20	2505	2501	4	72095	42477	29618	66905	37457	29448
2017	18	18	2391	2383	8	74184	47714	26470	68819	42512	26307

Таблиця 2

Чисельність персоналу суб'єктів підприємництва за їх розмірами в сільському господарстві України, осіб

Роки	Суб'єкти великого підприємництва		Суб'єкти середнього підприємництва			Суб'єкти малого підприємництва			З них суб'єкти мікропідприємництва		
	усього	підприємства	усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
				підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці
2011	2469	2469	146	146	71	4	5	2	2	2	2
2012	1712	1712	142	142	107	4	5	2	2	2	2
2013	1437	1437	140	141	100	4	5	2	2	2	2
2014	1664	1664	136	140	92	4	5	3	2	3	2
2015	1666	1666	137	137	100	3	5	1	2	2	1
2016	1905	1905	143	144	75	4	5	1	2	3	1
2017	1528	1528	141	141	100	4	5	2	2	2	1

Кількість суб'єктів середнього підприємництва скоротилась на третину, при цьому скорочення пройшло за рахунок форми організації підприємницької діяльності – підприємство на 5,11 % щорічно при зміні форми організації бізнесу на фізичну особу підприємця (+6,94 % щорічно). Кількість суб'єктів малого підприємництва стійко коливається на рівні медіани (71528 одиниць) при нарощуванні організаційної форми підприємство та скороченні задіяних фізичних осіб підприємців.

Кількість зайнятих працівників на підприємствах та у фізичних осіб-підприємців за їх розмірами у сільському господарстві знижується окрім суб'єктів малого підприємництва, а середня чисельність персоналу підприємств розрахована за даними Держаної статистики наведено у табл. 2.

За аналізований період кількість зайнятих працівників на суб'єктах великого підприємництва скорочувалась на 6,96 % щорічно. На суб'єктах середнього підприємництва чисельність персоналу підприємств скорочувалась на 0,87 % щорічно при зростанні персоналу приватних осіб-підприємців (+ 7,57 % щорічно). Суб'єкти малого та мікропідприємництва мають стабільний склад персоналу відповідно 5 осіб та 2 особи при організації підприємства, 2 особи та 1 особа при формуванні фізичної особи підприємця.

Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) сільськогосподарських підприємств та фізичних осіб підприємців за їх розмірами наведено в табл. 3.

Сукупний обсяг реалізованої продукції за виділеними групами суб'єктів підприємницької діяльності щорічно зростає на 20,24 % щорічно, однак слід враховувати інфляційні процеси аналізованого періоду (в середньому 9,7 % щорічно) та коливання цін на сільськогосподарську продукцію (в середньому + 7,1% щорічно), таким чином, реальне щорічне зростання обсягів реалізованої продукції в порівнянних цінах складає + 3,44 %.

Обсяги реалізованої продукції в поточних цінах характеризуються позитивною динамікою. Слід відмітити стрімке зростання обсягів реалізації на підприємствах малого підприємництва (+33,97 % щорічно) та мікропідприємництва (+27,54 % щорічно). Фізичні особи-підприємці, як суб'єкти малого та мікропідприємництва додають в середньому 22,02 % щорічно.

Таблиця 3

Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) сільськогосподарського підприємства
та фізичної особи підприємця за їх розмірами, тис. грн

Роки	Суб'єкти великого підприємництва		Суб'єкти середнього підприємництва			Суб'єкти малого підприємництва			З них суб'єкти мікропідприємництва		
	усього	підприємства	усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
				підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці
2011	784568,8	784568,8	24098,1	24149,2	3657,1	669,6	920,7	182,7	273,2	332,8	172,6
2012	748969,2	748969,2	29780,0	29901,2	4380,0	823,9	1105,0	223,6	323,9	381,8	214,0
2013	868170,4	868170,4	30463,9	30480,7	26000,0	788,5	1041,2	229,3	302,2	348,0	211,4
2014	1128021,4	1128021,4	40797,2	45102,6	1037,4	979,2	1505,1	202,3	365,9	501,5	178,5
2015	2110855,2	2110855,2	72306,7	72330,8	41800,0	1662,2	2668,1	296,3	601,3	868,0	278,5
2016	2651685,0	2651685,0	82528,3	82604,5	34925,0	2150,4	3390,5	371,9	837,3	1215,9	355,7
2017	2159994,4	2159994,4	99606,3	99868,8	21425,0	2569,3	3720,4	494,3	963,5	1275,8	458,8

Таблиця 4

Продуктивність праці в агробізнесі за розміром суб'єктів підприємництва, тис. грн./ особа

Роки	Суб'єкти великого під-тва		Суб'єкти середнього підприємництва			Суб'єкти малого підприємництва			З них суб'єкти мікропідприємництва		
	усього	підприємства	усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
				підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці
2011	317,80	317,80	165,46	165,58	51,20	166,93	178,86	101,05	141,59	161,40	101,12
2012	437,60	437,60	209,59	210,20	41,06	208,34	223,04	122,84	168,96	184,29	131,79
2013	604,14	604,14	216,98	216,87	260,00	194,14	204,60	128,27	150,66	156,44	134,42
2014	677,78	677,78	300,85	321,45	11,25	240,05	299,28	75,60	171,81	195,67	116,63
2015	1267,39	1267,39	529,46	529,52	418,00	513,99	579,84	215,17	327,88	383,10	212,39
2016	1391,96	1391,96	575,38	575,47	465,67	593,09	663,07	249,19	407,41	471,95	255,50
2017	1413,81	1413,81	707,54	708,72	214,25	701,76	772,80	312,28	463,04	520,03	310,25

Продуктивність праці у агробізнесі за розміром суб'єктів підприємства наведено в табл. 4. Середні щорічні темпи зростання продуктивності праці складають 24,11 %, що пояснюється позитивними темпами зростання обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) при від'ємних значеннях кількості зайнятих працівників.

Дослідження абсолютних показників фінансової стійкості підприємства на основі даних Державної статистики дозволяє дійти висновку, що суб'єкти великого підприємства на початок 2018 р. мали нестачу власних оборотних коштів (табл. 5). Нестача або зменшення власних оборотних коштів зумовлює збільшення величини залученого капіталу і посилення фінансової залежності підприємства. Характерною особливістю функціонування великих підприємницьких структур у сільському господарстві є прогресуюча нестача довготерміново залученого капіталу при позитивній динаміці короткотерміново залученого капіталу. За результатами аналізу суб'єкти великого підприємства мали нестійкий фінансовий стан з порушеннями платіжної дисципліни та зниженням рентабельності капіталу. Слід відзначити, що за аналізований період 2011 – 2017 рр. фінансовий стан суб'єкти великого підприємства залишався незмінним, не наближаючись до граничного стану нормальної стійкості.

Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) суб'єктів великого підприємства у сільському господарстві за період 2011 – 2017 рр. здебільшого мав значення нижче нормативного, однак на початок 2018 р. шляхом нарощування власного капіталу суб'єкти великого підприємства в змозі покрити всі свої зобов'язання за рахунок власних джерел.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу характеризує високий ступінь мобільності власного капіталу щодо можливого вільного маневрування ним. Значення показника вдвічі перевищує нормативне значення, що підтверджує наявність кращих можливостей фінансового забезпечення виробничої та інших видів діяльності, проведення розрахунків з кредиторами суб'єктами великого підприємства.

Коефіцієнт реальної вартості майна характеризує частку активів основної виробничо-господарської діяльності у загальній вартості активів. Значення показника на початок 2018 р. перевищує нормативне значення, має позитивну динаміку

протягом 2011 – 2017 рр. та свідчить про паритетність вкладення капіталу у виробничу сферу і сферу обігу та можливість маневрування ресурсами і капіталом для забезпечення фінансової стабільності за зміни зовнішнього ринкового середовища.

Значення коефіцієнту абсолютної ліквідності суб'єктів великого підприємництва має негативну динаміку, значно нижчий за нормативне значення та показує, що великий агробізнес тільки 3 – 4 % власних короткострокових зобов'язань може за необхідності погасити негайно.

Коефіцієнт поточного покриття суб'єктів великого підприємництва на початок 2018 р. знизився втричі за 2017 р. та вийшов з зони нормативних значень, що також підтверджує нестійкий фінансовий стан великих підприємств агробізнесу.

За результатами аналізу ліквідності балансу суб'єктів великого підприємництва виявлено недолік абсолютно ліквідних активів (група А1), адже їх вартість майже в 10 разів нижча за найбільш термінові борги (група П1). Таким чином, суб'єкти великого підприємництва можуть стикатись зі стягненням штрафних і фінансових санкцій за розрахунками з бюджетом, за позабюджетними платежами, зі страхування, в оплати праці.

Швидколіквідні активи суб'єктів великого підприємництва (група А2) за результатами аналізу в три рази нижче вартості відносно термінових боргів (група П2), тобто активів, які можуть бути трансформовані у грошові кошти у найближчій перспективі достатньо на покриття 30 % короткострокових зобов'язань, які мають бути сплаченими у найближчій перспективі: векселі видані, кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, поточні зобов'язання з одержаних авансів, з учасниками, із внутрішніх розрахунків, інші поточні зобов'язання.

Активи із середнім рівнем ліквідності (група А3) значно перевищують середньо термінові борги (група П3). Важколіквідні та неліквідні активи (група А4) нижчі за довготермінові борги і безстрокові пасиви (група П4) в 12 разів.

Результати аналізу повністю підтверджують нестійкий фінансовий стан великих підприємств агробізнесу, адже, задля забезпечення абсолютної ліквідності балансу, вартість абсолютно ліквідних активів має перевищувати суму найбільш термінових боргів підприємства. У такому випадку підприємство зможе погасити термінову заборгованість на дату складання балансу.

Швидколіквідні активи мають за вартістю перевищувати суму відносно термінових боргів. У такому випадку у найближчій перспективі підприємство залишиться платоспроможним. Вартість середньоліквідних активів повинна перевищувати суму середньотермінових боргів, що забезпечить платоспроможність підприємства у середньостроковій перспективі. Водночас, вартість важко ліквідних і неліквідних активів повинна бути меншою від вартості довгострокових зобов'язань і власного капіталу, що забезпечить стійкість підприємства у віддаленій перспективі.

Таблиця 5

Результати оцінювання фінансової стійкості суб'єктів великого підприємництва у сільському господарстві

Показник	На початок 2017 р., млн. грн	На кінець 2017 р., млн. грн	Зміни	Нормативні значення
Нестача власних оборотних коштів	-744,00	-1 239,00	-495,00	
Нестача довготерміново залученого капіталу	-739,00	-1 234,00	-495,00	
Надлишок короткотерміново залученого капіталу	690,00	129,00	-561,00	
Коефіцієнт автономії	0,08	0,50	0,41	0,4...0,5
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1,17	1,08	-0,08	0,5
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,20	0,62	0,42	0,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0640	0,0388	-0,0251	0,2...0,25
Коефіцієнт поточного покриття	0,74	0,25	-0,49	0,7...0,8

За таких умов, рентабельність продукції на початок 2018 р. на рівні 4,34 %, рентабельність продажів – 3,93%, а рентабельність активів 0,73 % можна вважати позитивним результатом господарювання суб'єктів великого підприємництва.

Дослідження абсолютних показників фінансової стійкості суб'єктів середнього підприємництва на початок 2018 р. мали нестачу власних оборотних коштів (табл. 6), що є характерною особливістю функціонування аграрних підприємств, прогресуючу нестачу довготерміново залученого капіталу при позитивній

динаміці короткотерміново залученого капіталу. За результатами аналізу суб'єкти середнього підприємництва мали нестійкий фінансовий стан з порушеннями платіжної дисципліни та зниженням рентабельності капіталу. Крім того, він коливався на рівні граничного стану нормальної стійкості переходячи від нестійкого до нормального стану стійкості підприємств на короткі проміжки часу (1 – 2 роки) при збільшенні державної підтримки сільгоспвиробників.

Таблиця 6
Результати оцінювання фінансової стійкості суб'єктів середнього підприємництва у сільському господарстві

Показник	На початок 2017 р., тис. грн	На кінець 2017 р., тис. грн	Зміни	Нормативні значення
Нестача власних оборотних коштів	-11570,30	-10062,40	1 507,90	
Нестача довготерміново залученого капіталу	-11570,30	-10062,40	1 507,90	
Надлишок короткотерміново залученого капіталу	102109,00	101034,20	-1 074,80	
Коефіцієнт автономії	0,39	0,49	0,10	0,4...0,5
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,53	0,53	0,00	0,5
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,38	0,48	0,11	0,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0456	0,0585	0,0130	0,2...0,25
Коефіцієнт поточного покриття	1,12	1,07	-0,05	0,7...0,8

Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) суб'єктів середнього підприємництва у сільському господарстві за період 2011 – 2017 рр. здебільшого мав значення близько нормативного, а на початок 2018 р. шляхом нарощування власного капіталу суб'єкти середнього підприємництва в змозі покрити всі свої зобов'язання за рахунок власних джерел.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу характеризує високий ступінь мобільності власного капіталу щодо можливого вільного маневрування ним. Значення показника перевищує нормативне значення, що підтверджує наявність кращих можливостей фінансового забезпечення виробничої та інших

видів діяльності, проведення розрахунків з кредиторами суб'єктів середнього підприємництва.

Коефіцієнт реальної вартості майна характеризує частку активів основної виробничо-господарської діяльності у загальній вартості активів. Значення показника на початок 2018 р. майже на рівні нижньої границі нормативного значення, має позитивну динаміку протягом 2011 – 2017 рр. та свідчить про паритетність вкладення капіталу у виробничу сферу і сферу обігу та можливість маневрування ресурсами і капіталом для забезпечення фінансової стабільності за зміни зовнішнього ринкового середовища. Значення коефіцієнту абсолютної ліквідності суб'єктів середнього підприємництва має позитивну динаміку, однак залишається значно нижчим за нормативне значення та показує, що середній агробізнес тільки 7 – 10 % власних короткострокових зобов'язань може за необхідності погасити негайно. Коефіцієнт поточного покриття суб'єктів середнього підприємництва на початок 2018 р. знизився на 3,5 % за 2017 р., однак не вийшов з зони нормативних значень, що також підтверджує нормальний фінансовий стан середніх підприємств агробізнесу.

За результатами аналізу ліквідності балансу суб'єктів середнього підприємництва виявлено недолік абсолютно ліквідних активів (група А1), адже їх вартість в 8,7 рази нижча за найбільш термінові борги (група П1). Таким чином, суб'єкти середнього підприємництва можуть стикатись зі стягненням штрафних і фінансових санкцій за розрахунками з бюджетом, за позабюджетними платежами, зі страхування, з оплати праці.

Швидколіквідні активи суб'єктів середнього підприємництва (група А2) за результатами аналізу в 2,2 рази вища вартості відносно термінових боргів (група П2), тобто активів, які можуть бути трансформовані у грошові кошти у найближчій перспективі достатньо на покриття короткострокових зобов'язань, які мають бути сплаченими у найближчій перспективі: векселі видані, кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, поточні зобов'язання з одержаних авансів, з учасниками, із внутрішніх розрахунків, інші поточні зобов'язання. Активи із середнім рівнем ліквідності (група А3) значно перевищують середньо термінові борги (група П3). Важколіквідні та неліквідні активи (група А4) в 2,3 рази нижчі за довготермінові борги і безстрокові пасиви (група П4).

Результати аналізу повністю підтверджують нормальний фінансовий стан суб'єктів середнього підприємництва в агробізнесі. За таких умов, рентабельність продукції на початок 2018 р. на рівні 14,43 %, рентабельність продажів – 12,73%, а рентабельність активів 10,41 % можна вважати позитивним результатом господарювання суб'єктів середнього підприємництва. Суб'єкти малого підприємництва на початок 2018 р. мали нестачу власних оборотних коштів (табл. 7), що є характерною особливістю функціонування аграрних підприємств, прогресуючу нестачу довготерміново залученого капіталу при позитивній динаміці короткотерміново залученого капіталу. За результатами аналізу суб'єкти малого підприємництва мали нестійкий фінансовий стан з порушеннями платіжної дисципліни та зниженням рентабельності капіталу. Слід відзначити, що за аналізований період 2011–2017 р.р. фінансовий стан суб'єктів малого підприємництва коливався на рівні граничного стану нормальної стійкості переходячи від нестійкого до нормального стану стійкості підприємств на короткі проміжки часу при збільшенні державної підтримки сільгоспвиробників.

Таблиця 7

Результати оцінювання фінансової стійкості суб'єктів малого підприємництва у сільському господарстві

Показник	На початок 2017 р., тис. грн	На кінець 2017 р., тис. грн	Зміни	Нормативні значення
Нестача власних оборотних коштів	7151,80	-8322,20	-15474,00	
Нестача довготерміново залученого капіталу	7151,80	-8322,20	-15474,00	
Надлишок короткотерміново залученого капіталу	52465,80	63356,70	10890,90	
Коефіцієнт автономії	0,14	0,46	0,32	0,4...0,5
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,53	0,49	-0,05	0,5
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,13	0,52	0,39	0,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0108	0,0450	0,0342	0,2...0,25
Коефіцієнт поточного покриття	0,98	0,75	-0,23	0,7...0,8

Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) суб'єктів малого підприємництва у сільському господарстві за період 2010 – 2017 рр. здебільшого мав значення на 50% нижче нормативного, а на початок 2018 р. шляхом нарощування власного капіталу суб'єкти малого підприємництва в змозі покрити всі свої зобов'язання за рахунок власних джерел.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу характеризує високий ступінь мобільності власного капіталу щодо можливого вільного маневрування ним. Значення показника коливається біля нормативного значення, що підтверджує наявність кращих можливостей фінансового забезпечення виробничої та інших видів діяльності, проведення розрахунків з кредиторами суб'єктів середнього підприємництва.

Значення коефіцієнта реальної вартості майна на початок 2018 р. знаходиться майже на рівні нижньої границі нормативного значення, має позитивну динаміку протягом 2010 – 2017 рр. та свідчить про паритетність вкладення капіталу у виробничу сферу і сферу обігу та можливість маневрування ресурсами і капіталом для забезпечення фінансової стабільності за зміни зовнішнього ринкового середовища.

Значення коефіцієнту абсолютної ліквідності суб'єктів малого підприємництва має позитивну динаміку, однак залишається значно нижчим за нормативне значення та показує, що суб'єкти малого агробізнесу тільки 2,5 – 3,5 % власних короткострокових зобов'язань може за необхідності погасити негайно. Коефіцієнт поточного покриття суб'єктів малого підприємництва на початок 2018 р. знизився на 9,7 % за 2017 р., однак не вийшов з зони нормативних значень, що також підтверджує нормальний фінансовий стан малих підприємств агробізнесу. За результатами аналізу ліквідності балансу суб'єктів малого підприємництва виявлено недолік абсолютно ліквідних активів (група А1), адже їх вартість складає 6,7% від вартості найбільш термінових боргів (група П1). Таким чином, суб'єкти малого підприємництва можуть стикатись зі стягненням штрафних і фінансових санкцій за розрахунками з бюджетом, за позабюджетними платежами, зі страхування, з оплати праці.

Швидколіквідні активи суб'єктів малого підприємництва (група А2) за результатами аналізу в 1,8 рази вища вартості відносно термінових боргів (група П2), тобто активів, які можуть

бути трансформовані у грошові кошти у найближчій перспективі достатньо на покриття короткострокових зобов'язань, які мають бути сплаченими у найближчій перспективі.

Активи із середнім рівнем ліквідності (група А3) значно перевищують середньо термінові борги (група П3). Важколіквідні та неліквідні активи (група А4) в 1,9 рази нижчі за довготермінові борги і безстрокові пасиви (група П4).

Результати аналізу повністю підтверджують граничний стан між нестійким та нормальним фінансовим станом суб'єктів малого підприємництва в агробізнесі. За таких умов, рентабельність продукції на початок 2018 р. на рівні 9,54 %, рентабельність продажів – 9,02%, а рентабельність активів 7,11 % можна вважати позитивним результатом господарювання суб'єктів малого підприємництва.

При оцінюванні ефективності підприємницької діяльності в сфері сільського господарства України доцільно зауважити, що 88,9% суб'єктів великого підприємництва за аналізований період 2011 – 2017 рр. отримали позитивний фінансовий результат; 88,4% суб'єктів середнього підприємництва були прибутковими та 86,1 суб'єктів малого підприємництва отримали позитивні результати функціонування з яких 84,0% мікропідприємств одержали прибуток. Так як прибуток і рентабельність є одними з найважливіших показників господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, то необхідно визначати та досліджувати фактори, що впливають на їхній розмір [2].

Чистий прибуток на один суб'єкт підприємництва склав: великі підприємницькі структури – 387,66 млн. грн., середні – 11,34 млн. грн., малі – 0,3 млн. грн. Динаміка зміни чистого прибутку у агробізнесі за розміром суб'єктів підприємництва наведена в табл. 8.

Таблиця 8

Динаміка зміни чистого прибутку суб'єктів підприємництва у сільському господарстві за період 2010 – 2017 рр., млн. грн

Роки	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва
1	2	3	4
2010	228,52	4,38	0,05

Закінчення табл. 8

1	2	3	4
2011	228,48	5,39	0,16
2012	204,67	5,61	0,16
2013	171,69	4,57	0,12
2014	324,49	9,22	0,23
2015	881,77	23,41	0,57
2016	604,25	19,97	0,57
2017	457,41	18,19	0,51

За наведеним аналітичним звітом найбільш ефективною формою підприємництва в сфері сільського господарства України є малі суб'єкти підприємництва з чисельністю працівників до 10 осіб. Високі показники ефективності функціонування та зростання саме даної форми організації агробізнесу пояснюється активізацією використання грантових програм підтримки окремих видів підприємництва на селі, наприклад:

канадський проект бізнес-розвитку плодоовочівництва (UNBDP) в Україні за допомогою грантової програми «Малі гендерні інноваційні гранти» сприяє розвитку жіночого підприємництва у сільській місцевості та покращенню умов праці в плодоовочевому секторі. Тому насамперед грант можуть отримати: жінки – власниці аграрного бізнесу або жінки, які представляють бізнес-групу чи кооператив, чоловіки – власники аграрного бізнесу, які тісно співпрацюють (мають партнерські відносини) переважно з жінками-виробниками, які працюють у сільській місцевості, або ж сімейні підприємства. «Малі гендерні інноваційні гранти» надаються виробникам овочів, фруктів, ягід, горіхів, меду, агропідприємствам, які зможуть продемонструвати нові та інноваційні підходи для доступу до нових ринків, ухвалення нових стратегій пошуку/закупівель, підвищення продуктивності обробки та/або післязбиральної доробки, поліпшення логістики, прийняття ефективних комунікаційних/управлінських і/або інформаційних технологій ланцюжка поставок [3];

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) реалізує проєкт «Підтримка аграрного і сільського розвитку» («Агросільрозвиток»), в рамках якого малі та середні агропідприємства можуть отримати грант. Мета проєкту полягає у розширенні ринків збуту та збільшенні доданої вартості продукції малих та середніх підприємств та кооперативів, що обслуговують сільське господарство. Серед цілей проєкту – нові технології, осучаснення інфраструктури продажу продукції, холодні ланцюги збуту для зменшення втрат після збирання урожаю, запровадження стандартів якості та безпечності агропродукції (GlobalGAP, HACCP тощо), створення нових робочих місць [4];

Міністерство закордонних справ торгівлі та розвитку Канади у партнерстві з Ізраїльським центром міжнародного співробітництва MASHAV пропонують проєкт бізнес-розвитку плодоовочівництва для сприяння розвитку і зміцнення можливостей дрібних виробників плодоовочевої продукції та маркетингового ланцюга через покращення потенціалу виробників, маркетингових зав'язків, а також відносин між учасниками ринку [5];

Програма Розвитку ООН в Україні спрямована на вирішення зразу двох задач, тобто підвищення заробітку в сфері сільського господарства і покращення якості харчових продуктів – це достатньо велика кількість проєктів в Україні, однак програма на даний час працює більше а Донецькій та Луганській областях;

грантові програми Global Innovation Found зазвичай намагаються подавати гранти на такі проєкти, де є три характеристики: є власне рішення, тобто це не стосується таких грантів, коли гроші взяли, зробили, забули, це такий грант, де гроші мають перетворитися в власний механізм; є соціальна складова (цей проєкт підійшов би для вирішення проблеми громади, чи групи громад на основі розвитку якогось нового ринку сільськогосподарських продуктів); є певна інноваційна складова, тобто в самому способі виробництва, або в нетиповому для України продукті, або ще в якихось рішеннях це повинно б було відрізнитись від того, що робиться;

Програма НЕФКО з легкістю надає гранти для сільськогосподарських цілей, переробки палива, харчопереробки, для розведення худоби. Умови кредитування у даній програмі є досить вигідними, близько 6% річних. Прив'язка у євро, при

отриманні кредиту в гривнях сума буде індексуватись, це є ризик. Перевагою є те, що, якщо можливо зі своїм проектом вийти на цю кредитну програму, техніко-економічне обґрунтування, енергоаудит і ще багато інших цікавих речей можливо отримати грантом в подарунок, тобто не потрібно буде сплачувати власні кошти, бо це може коштувати 10-20 тисяч євро.

Отже, при розгляді ефективності підприємницької діяльності в сфері сільського господарства України необхідно враховувати її важливу роль в суспільному виробництві. Збільшення обсягів виробництва продукції цієї сфери має надзвичайно велике значення для суспільства в цілому, бо продукція сільхозвиробників є не тільки джерелом харчування населення України й інших країн, а й сировиною для переробної промисловості. Тому, українська економіка зацікавлена не лише в отриманні значних обсягів, а й у зниженні витрат засобів і праці на виробництво одиниці продукції. Від того, наскільки успішно виконується це співвідношення, залежить ефективність виробництва сільськогосподарського підприємництва. Крім того, міжнародна технічна допомога у вигляді грантів дозволяє залучити фінансування або на безкоштовній основі отримати доступ до послуг, навчальних візитів, участі у тренінгах. Вона є дуже важлива формою для малих суб'єктів підприємництва, задіяних у сільському господарстві.

Література:

1. Статистика України : науковий журнал URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 01.11.2019).

2. Ніженська Ю. А. Особливості аналізу прибутку і рентабельності сільськогосподарських підприємств. *Управління розвитком*. 2014. № 3. С. 9–12.

3. Український проект бізнес-розвитку плодоовочівництва URL: <https://uhbdp.org/ua/about-us2> (дата звернення: 01.11.2019).

4. Проект USAID "Підтримка аграрного і сільського розвитку" URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/agriculture> (дата звернення: 01.11.2019).

5. Український проект бізнес-розвитку плодоовочівництва URL: http://www.compet.kh.gov.ua/images/2017/new_site/AGRO.pdf (дата звернення: 01.11.2019).